

SZARKA LEVENTE: A STANISLAU¹ CSATA 1917

1917 a keleti hadszíntéren

Az 1916-os esztendőben mindkét fél megpróbálta a végső döntést kierőszakolni. Nyugaton Verdunnél és a Somme mentén kivérzett mind a német, mind a brit-francia haderő. Keleten a mindent eldöntőnek induló Bruszilov-offenzíva után újra csend lett, az olasz harctéren pedig szintén nem sikerült döntést kicsikarni. Az áldozatok hatalmasak voltak. Talán soha, sehol nem áldoztak fel ennyi katonáéleletet állásharcban, néhány kilométernyi előrenyomulásért, mint az 1916-os nagy csatákban. Az 1916-os év a küzdők harci morálját is kikezdte. A katonák győzelembe vetett hite komoly csorbát szenvedett, a hátszörzágokban pedig az egyre hosszabb veszteséglisták és az egyre romló élelmi-szerellátás miatt nőtt az elégedetlenség.

Oroszországban mindez hatványozottabban érződött. Az óriási cári birodalomban hatalmas szakadék húzódott az arisztokrácia és az ország több mint 80%-át kitevő parasztság között. Az ország ingatag helyzetét jól mutatja, hogy 1905-ben a Japántól elszenvedett vereség miatt, már egyszer tört ki forradalom, amit ugyan sikerült a halovány ígérekkel leszerelni, de 1916 végére a helyzet sokkal súlyosabbá vált.

Oroszország 1914-ben komoly sikereket ért el az Osztrák-Magyar Monarchia ellen. A hadsereg elfoglalta Galícia zömét, betört Magyarországra is, Krakkót fenyegették, de többre nem jutottak. 1915 májusában a központi hatalmak revánsot vettek, és a

Gorlicénél áttörték a frontot. 1916-ra az antant egy minden fronton egy időben végrehajtott támadással akarta eldönteni a háborút, de ez a németek verduni támadása miatt nem sikerült. A keleti hadszíntéren ennek ellenére megindult a nagy orosz támadás, mely Bruszilov-offenzíva néven került be a történelembe. Az offenzíva komoly sikereket hozott, az osztrák-magyar hadsereget komolyan visszaszorították és mintegy 600 ezer fős veszteséget okoztak a dunai birodalomnak. A siker ára orosz részről mintegy 800 ezer – 1 millió fős veszteség volt. Ezt az orosz hátszörzág már nem tudta elviselni. Az ellátás is egyre nagyobb problémát okozott az orosz hátszörzágban, ami jó táptalaja volt a cári rendszerrel szemben álló politikai mozgalmaknak. 1917. február 10-én Petrográdban általános sztrájk kezdődött, február 25-re általános felkelésbe csapott át. Március 15-én a cár lemondott és Oroszország köztársaság lett. A kormányzást az Ideiglenes Kormány vette át, melynek hadügyminisztere Alexandr Kerenszkij lett. A tényleges hatalma azonban korlátozott volt, mert országszerte munkás-, katonai- és matróztanácsok alakultak, melyek, ha úgy gondolták, nem hajtották végre a „fentről jövő” utasításokat.

A keleti hadszíntér 1917-ben

A februári forradalom a harcoló csapatoknál is érezte hatását. Számos alakulatnál szerveztek katonatanácsot, mely hozzájárulása nélkül minden parancs érvénytelen volt. Számos atrocitás történt a tisztek ellen is. Elkezdődtek a katonabarátkozások is. Ezekre a „másik oldal” is vevő volt. Főleg a húsvét

¹ Ma: Ivano-Frankivszk, Ukrajna

ünnepek idején volt intenzív az egymás lövészárkainak a látogatása. A politikai agitáció a katonák közt már nyíltan folyt tovább. Az irányítás kicsúszott a hadvezetés kezéből. A kevés megbízható alakulatot a veszélyesebb pontokra, illetve a fővárosba a kormány védelmére összpontosították.

Az Ideiglenes Kormány azonban két tűz közé került. A hátszág azonnali békekötést és az ellátás javítását követelte, Oroszország szövetségesei pedig a háború folytatását. Kerenszkij ebben a helyzetben az újabb támadást látta megoldásnak. Egy győzelem hátha fellelkesíti a fásult katonákat és a lecsendesíti a hátszágot, valamint helyreállítja Oroszország nemzetközi tekintélyét. 1917-ben tehát egy újabb orosz támadás előkészületei kezdődtek meg.

A front másik oldalán szintén változások voltak. Az 1916-os nyári orosz támadás sikere porba sújtotta a Monarchia nemzetközi tekintélyét. A keleti arcvonal német parancsnokság alá került és az osztrák-magyar alakulatok közé, mögé megbízhatóbbnak tartott német alakulatokat irányítottak. Tény, hogy az osztrák-magyar hadsereg harci morálja is komoly csorbát szenvedett 1916-ban.² A dunai birodalom haderejének komoly gondot okozott, hogy 1914 őszén, telén elvesztette a hivatásos tiszti és altiszti karának zömét,³ a frontra kerülő friss tisztek zöme tartalékos volt, illetve a hivatásosok esetében felgyorsították a képzést.

A német alárendeltségnek azonban volt némi pozitívuma. A nagyobb tüzerővel rendelkező német zászlóaljok komoly erőt jelentettek egy esetleges betörés felszámolásánál. A védelem megszervezésében is érvényesült a német szervezés. A németek az 1915-ös évet a nyugati fronton zömmel védelemben

töltötték, illetve az 1916-os sommei csatában is védekeztek. Számos új eljárást, illetve harcvezetési stílust alakítottak ki, amit most a merev osztrák-magyar hadseregnek is át kellett vennie. Szakítottak a merev alárendeltségi viszonyokkal. A hadosztály és dandárparancsnokságok védőszakasz parancsnoki feladatokat láttak el, az alárendelt csapatokat pedig a védőszakaszhoz mérték. Így előfordulhatott, hogy egy ezred zászlóaljai akár két dandár alárendeltségében is harcoltak. Az arcvonal mögött tartalékokat képeztek, akár hadosztályonként ezred erőben is. A védelmet pedig mélységben is kiépítették.⁴

Az orosz forradalom után a Monarchia hadvezetése az olasz hadszíntérnek adott prioritást, hisz ott biztosra vehető volt 1917 tavaszán, nyarán egy, vagy több nagy erejű olasz támadás.

Tervek, előkészületek, főcsapás

Kerenszkij nem volt katona. Szocialista, demokratikus nézeteket valló politikus volt, a bolsevik eszméket azonban elítélte. Jóváhagyta a hadsereg „demokratizálását”, de ezzel lehetetlen helyzetbe hozta a hadvezetést. A tervezett nyári offenzívát a déli arcvonalszakaszon kívánták végrehajtani, az itt védő 2. és 3. osztrák-magyar és a német Déli Had-sereg ellen. Úgy gondolták, az „osztrákok” ellen könnyebb lesz sikert elérni, úgy, mint az előző nyáron. Azzal nem számoltak, hogy a központi hatalmak csapatai már keverten működtek, a 2. és 3. osztrák-magyar hadseregek kötelékében több német hadosztály, önálló üteg és alkalmi harccsoport is szolgált, míg a Déli Had-sereg is több osztrák-magyar és egy török hadosztállal bírt.⁵

A támadás gyakorlati kivitelezését a már

² Becze László: A Piave-Front, Hadtörténelmi Levéltári Kiadványok, Bp, 2003, elérhető: <http://mek.oszk.hu>

³ Becze...

⁴ Alexander Turner-Peter Dennis: Vimy Ridge 1917, Osprey Publishing, Oxford 2005, 20-21. old

⁵ vitéz Felszeghy Ferenc – Reé László szerk.: A magyar tüzér, Bp., Reé László Kiadó, 199. old.

jól ismert Bruszilov lovassági tábornokra bízták. A tábornok 1916 nyarán már komoly sikereket ért el, bár a saját haderőt is kivérezte. A siker lényege a meglepetésen múlt, nem végzett nagy átcsoportosításokat, az átörési pontokkal szemben a hadosztályok arcvonalának módosításával ért el helyi fölényt. 1917-ben ez már nem működött. Voltak forradalmi szellemű, és megbízható alakulatok. A támadást csak a megbízhatóakkal lehetett végrehajtani, ezért átcsoportosításokra volt szükség.

A megfáradt, baloldali agitációval bombázott gyalogság támadóereje sem volt már a régi.⁶ Igaz, német mintára Kornijlov tábornok felállított több rohamzászlóaljat is, de a „halhatatlanok” a feladathoz kevesen voltak. A keleti hadszíntér korábbi csatáival ellentétben most a tüzérségre kellett támaszkodni. A támadás előkészítését a nyugati harcterre jellemző irtatlan erejű tüzérségi tüzzel, helyenként gázlövessel kívánták megoldani. Ez jó ötletnek tűnt, mivel az ellenség a keleti harcterén nem volt ehhez szokva.

A támadás célja valószínűleg Lemberg lehetett. Főcsapást Brzezánynál és Zboronál kívánták mérni, az osztrák–magyar 2. hadsereg déli szárnyán és a Déli Hadsereg arcvonalán. Kisegítő támadást az osztrák–magyar 3. hadsereg ellen terveztek Stanislaw térségében és a román hadsereg meglévő erőivel a román arcvonalszakaszon. A főcsapást a 7. és a 11. orosz hadseregek mérték volna, melyhez a 7. hadsereget jelentősen meg is erősítették és az arcvonalát is megrövidítették a 8. hadsereg rovására. Több gárda és kaukázusi alakulatot is ide csoportosítottak. A 2. hadsereg déli szárnya ellen finn lövészhadosztályokat és a csehszlovák lövészdandárt összpontosították. Stanislawval szemben az orosz 8. hadsereg három hadosztálya sorakozott fel a térségben védő osztrák–magyar hadosztállyal szemben.

A mögöttes területeken komoly műszaki munka folyt, új hidakat kellett építeni, hogy a tüzérség fel tudjon vonulni, és a lőszerutánpótlás se akadozzon.

1917 elején a központi hatalmak nem számoltak komolyabb harctevékenységgel keleten. A kezdődő katonabarátkozásokat is igyekezett a hadvezetés inkább hírszerző akciókká változtatni. Az előkészületekről azonban idejében tudomást szereztek, mivel a légi felderítés észlelte az arcvonal mögötti előkészületeket és Brzezány térségében megélték a harctevékenység. Böhm-Ermolli vezérezredes az osztrák–magyar 2. hadsereg parancsnoka és egyben a róla elnevezett hadseregcsoport parancsnoka helyesen megállapította, hogy a cári haderő támadásra készül a hadseregcsoport arcvonalszakaszán. A támadási irányokat is sikerült megállapítani. A seregcsoport fokozta az állások kiépítését és jelentékeny nehéztüzérség is érkezett a 2. hadsereg és a Déli Hadsereg mögé. Júniustól azonban megszűntek a frontbarátkozások és az ellenséges tüzérség is elhallgatott. Bruszilov bizonytalanságban akarta tartani az ellenfelet. Azzal nem számolt, hogy néhány, a háborútól megcsömörlött katona inkább átszökik az ellenséghez, figyelmeztetve őket a közelgő támadásra.⁷

1. ábra. Böhm-Ermolli vezérezredes megszemlél egy német ezredet

⁶ A magyar tüzér... 197. old.

⁷ A magyar tüzér... 198. old.

Az osztrák – magyar 3. hadsereg arcvonalszakaszán a vezetés nem számított támadásra. Itt az arcvonal mögött lévő két tartalékadosztályt elégségesnek találták a védelem megszilárdítására. Összességében véve a központi hatalmak hadvezetése bízott a szilárd, mélységben kiépített állásokban és a már mindenütt jelen lévő német tartalékokban. A hadseregcsoport a sikeres védelem után ellentámadást is tervezett, melynek célja Tarnopol visszafoglalása lett volna.

1917. június 29-én a keleti harctérre nem jellemző intenzitással működésbe lépett az orosz tüzéség Zboro és Brzezány térségében. Zboronál a csapás a prágai cs. és kir. 19. és a budapesti cs. és kir. 32. gyaloghadosztályt érte. A tüzéségi előkészítés napokig tartott, ennek köszönhetően a tartalékok idejében megindulhattak a fenyegetett arcvonalszakasz mögé. A gyalogság támadása július 1-én kezdődött, de a védők tüzésége komoly veszteséget okozott az oroszoknak. A nap végére 9 km szélességben, 3,5 km mélységben sikerült beékelődniük a 2. hadsereg arcvonalába. Július 2-án a védők már teljesen kimerültek, és a cseh ezredekkel szemben bevetett csehszlovák dandár komoly sikert ért el. 18 órára az orosz főcsapás itt kifulladt, 12,5 km szélességben mintegy 5 km mélységben sikerült az osztrák-magyar arcvonalba beékelődni. A védő két hadosztály elvesztette a harcoló állományaik zömét, helyüket német csapatok foglalták el. Az oroszok július 6-án a friss I. gárdahadtesttel megkísérelték a komáromi cs. és kir. 33. gyaloghadosztály arcvonalszakaszát áttörni, de eredményt nem értek el. A Brzezány térségében induló másik főcsapás szintén összeomlott a német-török csapatok tüzésében. A román arcvonalszakaszon Marastinál indult román támadás, mely kezdetben sikeres volt, de a térségben lévő orosz csapatok passzivitása miatt le kellett állítani. A Stanislau térségében tervezett kisegítő támadásra nem került sor.

Szemben álló felek Stanislau térségében

A stanislaui védőszakasz a XVII. orosz hadtest sávjában volt. A hadtesttől északra már a főcsapást mérő 7. hadsereg helyezkedett el. A hadtest hadrendjébe a 19., 117. és a 164. gyaloghadosztályok tartoztak. A hadosztályok hadrendjét nem ismerjük. Nagy valószínűség szerint a forradalom miatt ezred, vagy zászlóaljcserekre került sor, de az orosz hadsereg a klasszikus 4 ezredes hadosztályokat alkalmazta 1917-ben is. A hadtest tüzéségét jelentősen megerősítették. A támadásban a déli szomszéd XXVI. hadtest is részt vett a 41., 47. és 160. gyaloghadosztályokkal, de az ő szerepük inkább lekötő volt.

Osztrák-magyar részről az arcvonalszakaszt a 3. hadsereg XXVI. hadteste védte, állományaiban a pozsonyi cs. és kir. 2 lovas – (lóról szállt) és a miskolci cs. és kir. 15. gyaloghadosztállyal. Délről a XIII. hadtest csatlakozott a XXVI-hoz, mely a cs. és kir. zágrábi 36. gyalog-, a szintén zágrábi m. kir. 42. honvéd- és az olmützi cs. és kir. 5. gyaloghadosztály felett rendelkezett.⁸

2. ábra. A miskolci Rudolf trónörökös laktanya, a hadosztályparancsnokság és a 65-ösök békebeli otthona

⁸ A magyar tüzés... 207. old.

A csatában a főszerep a cs. és kir. 15. gyaloghadosztálynak jutott. A hadosztály a Monarchia haderejének talán leginkább elfeledett és legtöbbet szenvedett hadosztálya volt. 1914-ben a tűzkeresztségük is szerencsétlenül sikerült. A komarowai csatában a hírközlés és a felderítés elégedetlensége miatt a hadosztály messze megelőzte a szomszédos hadosztályokat, a helyzetet az oroszok ki is használták, a mocsaras terepen kis területre szorult csapatoknak komoly veszteséget okoztak, a miskolci cs. és kir. 65. gyalogezred az ezredzászlót is elvesztette. A tűzéség vesztesége is hatalmas volt, legalább egy osztálynyi löveg és ember esett ki a harcból. A válságos helyzetben a hadosztályparancsnok öngyilkos lett, a törzs főnöke szintén a halálba menekült. A hadosztály parancsnokságát Arz Arthur altábornagy vette át, aki a szomszédos kassai cs. és kir. 27. gyaloghadosztály segítségével stabilizálta a helyzetet. 1916-ban a hadosztályt komolyan érintette a Bruszilov-offenzíva, a hadosztály hősiess védekezés közben hatalmas veszteségeket szenvedett. 1917-ben pedig Lavr Kornijilov tábornok a miskolci hadosztályon kívánta bizonyítani, hogy a forradalom nem rendítette meg az orosz hadsereg támadó szellemét.

A hadosztály két dandárba sorolva négy gyalogreddel rendelkezett:

cs. és kir. 29. gyalogdandár (Ungvár):

cs. és kir. 5. báró von Klobucar gyalogezred: az ezred 1762-ben alakult, Szatmárnémetihez kötődött. 1914-ben az ezredtörzs és az I. zászlóalj Eperjesen volt, a III. zászlóalj Szatmárnémetiben, a IV. pedig Kisszebenben. A II. zászlóalj a boszniai Rogaticában volt, mint hegyi kiképzésű önálló zászlóalj. Az ezred nemzetiségi összetétele 1914-ben 58%-ban magyar, 39%-ban román és 5%-ban „vegyes” (rutén, szlovák, német, stb.) volt.

cs. és kir. 66. Péter Ferdinánd főherceg gyalogezred: Az ezred viszonylag fiatal volt, 1860-ban alapították. Az ezredtörzs és a III., IV. zászlóalj Ungváron, az I. zászlóalj Kassán, a II. zászlóalj pedig, mint hegyi kiképzésű, önálló zászlóalj Gorazdében állomásozott. Az ezred 1914-ben 25%-ban magyar, 46%-ban szlovák, 22%-ban rutén és 7%-ban „vegyes” összetételű volt.

cs. és kir. 30. gyalogdandár (Miskolc):

cs. és kir. 60. lovag von Ziegler gyalogezred: Az ezredet 1798-ban alapították, kitént a francia háborúban, a szabadságharcban magyar oldalon harcolt, az olasz-francia-osztrák háborúban súlyos harcokban vett részt a magentai csatában. Az ezred mindhárom zászlóalja Egerben állomásozott, a II. zászlóalj mint hegyi kiképzésű önálló zászlóalj Zvornikban látott el megszálló feladatokat. Az ezred nemzetiségi összetétele 98%-ban magyar volt, 2%-ban pedig „vegyes”.

cs. és kir. 65. Ludwig Viktor főherceg gyalogezred: A Ludwig-bakák ezredét 1860-ban alapították, tűzkeresztségen a 1866-ban a custozzai csatában esett át, ahol a csatadöntő rohamukkal elfoglalták a harctér kulcsát jelentő Monte Belvederét. Az ezredtörzs és az I. és a III. zászlóalj Miskolcon, a II. zászlóalj Munkácson, a IV. pedig Besztercebányán állomásozott. Érdekes, hogy az ezred pótzászlóalja Munkácsra költözött 1914-ben és emiatt Miskolcon a város közös ezredét elfeledték. Az ezred 83%-ban magyar anyanyelvű volt, 17%-ban pedig „vegyes”.

Az ezredek négy zászlóaljból, zászlóaljanként 4 századból és egy géppuskás századból (8 géppuska) álltak. 1916-tól zászlóaljanként megalakítottak egy-egy gyalogsági ágyús szakaszt is, mely 37 mm-es gyalogsági lövegeivel az ellenséges állások, nehézfegyverfészek rombolására volt alkalmas. Szintén 1916-tól

kerültek aknavetőik is a gyalogezredek állományába, eleinte csak raj, szakasz erőben. Az ezredek egy „ezredutasz osztaggal” is rendelkeztek a műszaki feladatok ellátására. A gyalogezredek mellé 1916-tól ezredenként egy-egy rohamszázadot is szerveztek. A rohamszázadba csak kimagasló fizikai képességű katonák kerülhettek. A négy ezred rohamszázada adta a hadosztály rohamzászlóalját, melyet a hadosztály lángszóró, géppuskás és gyalogsági löveg szakaszokkal is megerősített. A felettes XXVI. hadtest a cs. és kir. 60. gyalogezredet tartalékban tartotta, az állásba helyette a 32. népfőlkelő gyalogezred vonult.

A hadosztály tüzérségét 1914 óta fokozatosan bővítették. 1914-ben a miskolci cs. és kir. 17. táborigyűs ezred és a kassai cs. és kir. 6. táborigyűs ezred I. osztálya volt beosztva. 1917-ben a hadosztály már egy tüzérdandárral rendelkezett.

cs. és kir. 15. táborigyűs (Miskolc):

cs. és kir. 15. táborigyűs (Miskolc): Az ezred 1885-ben alakult, mint a cs. és kir. 17. táborigyűs ezred. 1916-tól a táborigyűs ezredek a hadosztály, illetve a tüzérdandár számát kapták meg. Az ezred az 5 üteggel indult 1914-ben, de a táborigyűs jelentőségének csökkenésével 1916-tól 4 ütegre, ütegenként 6 löveggel csökkent az állománya. A miskolci tüzérek komoly veszteséget szenvedtek 1914-ben a komarowai csatában, majd 1916-ban a Bruszilov-offenzíva során az ezred teljesen megsemmisült. Ekkor cs. és kir. 15. táborigyűs ezred néven újra felállították. Az ezred fegyverzete az akkor korszerű 1905/8 M 8 cm-es táborigyűs volt. Valószínűleg az ezred rendelkezett egy légvédelmi üteggel is, melyet fénykép alapján 8 cm-es 14 M „légjárómű elhárító” ágyúval szereltek fel.

cs. és kir. 15. táborigyűs (Eperjes): Az eperjesi táborigyűs ezred 1892-ben lett felállítva, mint táborigyűs ezred. Az ezredet a tüzérséggel nem rendelkező felső-

magyarországi m. kir. 39. honvédhadosztály támogatására rendelték háború esetére. Noha 1912-től a honvédség is rendelkezett tüzérséggel, a háborút az ezred a honvédhadosztálynál kezdte meg. A honvédtüzérség bővülésével és a tarackok szerepének a növekedésével 1916-ban az ezredet táborigyűs ezreddé alakították át és a cs. és kir. 15. táborigyűs ezreddé nevezték át. Az új ezred a cs. és kir. 15. gyaloghadosztály tüzérdandárjához került. Az ezred 6 ütegből, ütegenként 6 lövegből állt. Az ezrednél a korszerű 10 cm-es 14 M táborigyűs tarackot rendszeresítették.

cs. és kir. 15. nehéz táborigyűs (Miskolc): Az ezred a tüzérség 1916-os átszervezésének köszönhetően jött létre. A Hadsereg Főparancsnokság (AOK) a gyaloghadosztályok táborigyűs tüzérdandárjait nehéz táborigyűs löveganyaggal kívánta megerősíteni. Kezdetben osztály, majd ezred erőről döntöttek. A terv szerint két nehéz táborigyűs és nehéz táborigyűs üteg tartozott volna az állományába. Ez azonban nem valósult meg, az ezredek 3 négylöveges nehéz táborigyűs és 1 négylöveges nehéz táborigyűs üteggel álltak fel.

3. ábra. A cs. és kir. 15/3. táborigyűs tarackos üteg állása Stanislaw térségében 1917. április

A táborigyűs lapos szögterületben tüzeltek, viszonylag nagy tűzgyorsaságú volt, ellenséges támadások elhárítására, zá-

rótúz lövésére kiválóak voltak. Beásott, fedezékben lévő ellenséggel szemben azonban a hatásuk kevés volt. A tábori tarackos ezred 10 cm-es tarackjai már akár meredek szögterományban is képesek voltak tüzelni, a tarackok képesek voltak akár tereptárgyak mögé is belőni, illetve a beásott ellenség ellen is hatásosan voltak alkalmazhatóak. A nehéz tábori tüzérezred 15 cm-es 14 M nehéz tábori tarackjai már egyértelműen az ellenséges állások pusztítására voltak szánva. A 10,4 cm-es 15 M nehéz tábori ágyú a maga 13 ezer méteres lőtávolságával a hadosztálytüzérség messzehordó lövege volt. Az arcvonal mögötti mozgások, összeköttetési vonalak, parancsnokságok zavarására, megsemmisítésére lett rendszerbe állítva. A lövegcső azonban hamar elhasználódott és a löveg több hibával is küzdött. A nehéz tábori ágyú kivételével ezek a lövegek még a második világháború harcterein is megjelentek.

4. ábra A cs. és kir. 15/4. tábori tarackosüteg jól álcázott állása 1917 áprilisában Stanislaw előtt

A hadosztály lovasságát a cs. és kir. 15. Ferenc Salvator huszárezred 5. és 6. százada adta, mely szintén Miskolcon állomásozott. Feladatuk felderítés, menetbiztosítás, futárszolgálat volt.

A hadosztály állásait ott építette ki, ahol az 1916-os nyári Bruszilov-offenzíva után megvetette a lábát. Összességében a 3. had-

sereg arcvonala természetes terepakadályokra támaszkodott. Az állások kiépítését 4 vonal mélységben tervezték kiépíteni. Ebből a 3. és a 4. csak helyenként készült el. Az 1. állás elé tábori őrs vonalat építettek. A tábori őrsöknek támadás esetén az első vonalba kellett bevonulnia és ott folytatni a védekezést. Az állásrendszer leggyengébb pontja a cs. és kir. 15. gyaloghadosztály arcvonalszakaszán volt. Itt az állásrendszer egy része, az ellenség felé lejtő gerinc alján húzódott, illetve a Bystrica túlsó partján lévő Scianka-magaslatról egy orosz üteg oldalazni tudta. Az orosz csapatmozgások miatt a Böhm-Ermolli hadseregcsoporthoz is megkezdődött a felkészülés a védelemre. A stanislawi szakaszon nem számítottak támadásra, de Tersztyánszky Károly vezérezredes június 8-án megszemlélte az állásokat. Tersztyánszky nem zárt ki egy esetleges orosz támadást, amit a cs. és kir. 5., vagy a 15. gyaloghadosztály arcvonalszakaszán tartott valószínűnek. A cs. és kir. 15. gyaloghadosztály veszélyeztetett első állása mögött egy új védelmi vonal kiépítését rendelte el, hogy majd ide vonják vissza az első vonalat. Az állás az orosz támadásig nem készült el, de védelemre már alkalmas volt.⁹

5. ábra. Légjáromű elhárító üteg Pawelcze térségében 1917. április

⁹ A magyar tüzér...207-208. old.

Az arcvonal visszavétel a tüzérséget is érintette. A támogató tüzérség a Jutrena Gora gerincvonala mögött volt fedett állásban. Sajnos a lövegek számára alkalmasabb terep nem volt, vagy az ellenség által belátható helyre, vagy az arcvonaltól távolabb kellett volna települni, ahonnan a tüzérség nem érte volna el az orosz ütegeket. Problémás volt a tábori ágyúütegek helyének a kijelölése is, mert nekik a Jutrena Gora gerince fölött kellett volna átlőniük, ami a lövegek csömelkedési szögét tekintve lehetetlen volt. A tüzérség a csata kezdetéig az eredeti állásban maradt. A hadosztály tüzérségét jelentősen megerősítették, a szomszédos hadosztályok ütegeivel, illetve egyéb önálló ütegekkel. Meglepő, de 99 M 10 cm-es tábori tarackos és 99 M 15 cm-es nehéz tábori tarackos üteg is szerepelt a cs. és kir. 15. tüzérandár állományában. Megemelték a tábori ágyús és tarackos ütegek számát is. Három löveget az állásokba építettek be egy esetleges páncélgépkocsi, ne adj Isten, harcokcsitámadás kivédésére.

A megerősített cs. és kir. 15. gyaloghadosztály állománya a Stanislaual szembeni állásokban 7280 főnyi gyalogság, 122 géppuskával és 121 különféle löveg szerepelt. Az egri cs. és kir. 60. gyalogezred a hadtest által megerősítve, mint hadtesttartalék 2960 főnyi harcos létszámmal és 56 géppuskával bírt. Ebből 550 fő 12 géppuskával már a Jutrena Gorától északkeletre a felvételi állásban volt.¹⁰

A hadosztály elvileg számíthatott még a német 83. gyaloghadosztályra és cs. és kir. 16. gyaloghadosztályra. Ezek a 3. hadsereg tartalékát jelentették. Bár a cs. és kir. 16. gyaloghadosztály egyenesen a 10. isonzói csatából érkezett eléggé leharcolt állapotban.

6. ábra Az első vonal

A csata

Június végén az orosz gyalogság megkezdte az állások közelebb ásását az osztrák-magyar első vonalhoz. A tüzérség tevékenysége is megélénkült, mintegy napi 1000-1500 tüzérségi lövedék csapódott a feltételezett osztrák-magyar állásokba. Június 28-ig a cs. és kir. 15. tüzérandár ütegei nem avatkoztak be a lőszerrel való takarékoskodás miatt. Június 29-én engedélyezték a nagyobb lőszerkiszabatot az orosz tüzérség elnémítására és a gyalogság pusztítására. Július 4-én az orosz tüzérség tovább fokozta a tüztevékenységét. A védő osztrák-magyar csapatok még nem tapasztaltak ilyen szintű tüzérségi előkészítést.

Július 5-én az orosz gyalogság a cs. és kir. 5. gyaloghadosztály arcvonalszakaszán próbálkozott – sikertelenül. 6-án 6:30-kor három orosz ezred zúdult a m. kir. 42. honvédhadosztály előőrsállására. Az előőrsök a főellenállási vonalba húzódtak vissza és az orosz támadás összeomlott a horvát honvédek és tüzerek tüzeiben.

Július 6-án reggel 7 órától az orosz tüzérség a pergőtüzet maximumra fokozta. A miskolci hadosztály arcvonalán mintegy 25 ezer becsapódást észleltek. A gyalogság is támadásba lendült. A támadás súlya a Jamnicán védekező miskolci cs. és kir. 65.

¹⁰ Magyar tüzér...218. old.

7. ábra Tüzérségi megfigyelőállás Stanislau térségében 1917. április

gyalozezredet érte, amit a Ludwig-bakák visszavertek. A támadást újabb pergőtűz követte, majd újabb gyalogsági roham. 14 óráig az ezred több támadást vert vissza. Jelentékeny szerep jutott a védő tüzérségnek, mely hatásos zárótűzet lőtt a veszélyeztetett állások elé. Betörést a cs. és kir. 65/II. zászlóalj szakaszán értek el, de a tartalékok az állásrészt visszavették. Az orosz tüzérség 15:30-ig újra tűz alatt tartotta az első vonalat. A bekövetkező csendet most az osztrák-magyar tüzérség törte meg, a cs. és kir. 34. sz. nehéz mozsárüteg elkezdte a belövést a 30,5-ös mozsaraival.

„Már az ütközetet megelőző 2 nappal jelentettem az ezredparancsnokságnak, hogy az ellenség belövi magát a fontosabb pontokra, mint futóárokhajlások és betorkolások, valamint az állás törési pontjaira. Az ütközetre, illetve támadásra tehát számítottam. Mindent megtettem, hogy a zászlóalj úgy élelmiszertartalékkal, mint kellő munícióval stb. el legyen látva. Előrelátásból a 2. állás (Meneckstellung) mögé a patak melletti gödörbe is elásattam 30 láda töltenyt, hogy ha ebbe az állásba vissza kell vonulni, legyen mihez nyúlni. Erre, mint később kitűnik, szükség is volt. Az ütközet folyamán negyedóránként kaptam a felállított reléoszlopok útján hírt, akik a

Laufgrabenben (futóárok)közlekedtek, de a Sperrfeuereket (zárótűz) magam kértem megfigyeléseim alapján revolverrel fellőtt piros rakétákkal, mert a telefonösszeköttetés csakhamar megszűnt. Első nap délután, mikor a visszavert gyalogsági támadás után a tüzérség munkája néhány percig szünetelt, kiszaladtam a vonalba és elszörnyülködtem azon a pusztításon, amit az ellenséges tüzérség ágyúi az állásban tettek. Az állások sok helyen be voltak temetve. Azokon a részeken, ahol a vasúti töltésbe volt beásva, sok rés tátongett az ellenség felé eső oldalon (a töltésben), úgy, hogy a pionérok (utászok), akik amint az idő rövidsége engedte, ahol csak lehetett helyreállították az összeköttetést az állásban.”¹¹ – emlékezett Székely (Schwartz) Sándor tartalékos főhadnagy.

Korabeli fényképek alapján (a fényképalbum tulajdonosa későbbi publikációra hivatkozva nem járult hozzá a képek közzléséhez) a pusztítás verduni méreteket öltött.

Az első nap eredménye pozitív volt. Az állásokat az orosz tüzérség szétlőtte, de tartós betörést, áttörést nem sikerült elérnie. A védő gyalogság érzékeny veszteségeket szenvedett, leginkább az intenzív tüzérségi tűz miatt. A sikerben nagy szerepe volt a támogató cs. és kir. 15. tüzérandár ütegeinek, akik mintegy 13500 lövést adtak le a nap folyamán. A tüzérség vesztesége 3 löveg volt, melyek közül csak egy semmisült meg ellenséges behatás (telitalát) következtében. A hadseregpartalékból 4 osztrák-magyar és 1 német üteget irányítottak a hadosztály támogatására.

Az éjszaka állandó lassú zavarótűzben az állások rendbehozatalával és a készletek feltöltésével telt, a védők nem jutottak pihenéshez.

¹¹ Réti Béla: A volt cs. és kir. Lajos Győző főherceg 65. gyalozezred világháborús emlékalbuma, 1938, 54-55. old.

Július 7-én reggel 7-órától újra pergőtűz következett. A pergőtűzet erőtlen, koordinálatlan gyalogsági rohamok követték. 13 óra magasságában viszont a hadosztály egész arcvonala ellen mintegy 14 ellenséges zászlóalj hajtott végre támadást. A támadók közt csehszlovák légionisták és a „halhatatlanok” is voltak. A támadás egyedül a cs. és kir. 65/I. zászlóalj szakaszán ért el részleges sikert, itt ugyanis sikerült betörni Jamnicába. A támogató cs. és kir. 2/1. és 2/3. lovas ágyúsütegek (a cs. és kir. 2. lovashadosztály állományából erősítésként érkeztek), valamint a cs. és kir. 15. tábori ágyúszereg két ütegeinek hatásos zárótüze miatt a támadók kénytelenek voltak megállni, majd a tartalékok a települést és az eredeti állásokat is visszafoglalták.

A nap folyamán a cs. és kir. 5. gyaloghadosztály tábori őrsvonalát is támadások érték, de eredményt itt sem sikerült elérni. A támadó orosz tüzérség, mintegy 60-80 ezer lövést adott le, az osztrák-magyar tüzérség pedig 30 ezret és 7 löveg ment tönkre. A cs. és kir. 65. gyalogezred a két nap alatt 450 főt vesztett. A többi ezred vesztesége sajnos nem ismert. A cs. és kir. 65. és 5. gyalogezredek állásai holdbéli tájjá változtak, a közlekedés ezekben szinte lehetetlenné vált. A saját tüzérezredár hangmérő osztaga 30-40 ellenséges üteget számolt meg.

Az éjszaka folyamán az ellenséges tüzérség végig aktív volt, az állások kijávítása nehezen ment, pihenni lehetetlen volt. A 31. népfőlkelő ezredhez egy szökevény érkezett, aki elárulta, hogy ezrede Jamnica ellen hajnalban meglepetésszerű támadást fog intézni. Hajnali 3:30 körül a támadás meg is indult, de a zárótűzben összeomlott, mint ahogy a fél órával később megismételt támadás is.

Július 8-án 8 óra magasságában az orosz tüzérség teljes erővel tüzet nyitott. A mintegy 36-40 (ebből kb. 6-7 nehéz) üteg tüze a gyalogság vonalát érte. A becsapódások

által felvert por és kosz átláthatatlan falként ült az állások felett, amit a gyenge északkeleti szél a Jutrea Gora lejtője felé vitt. Ez megbénította a tüzérségi figyelők munkáját, mivel a megfigyelést lehetetlenné tette. De a hírközlés is megbénult, hiszen a tűz a telefonvezetékeket is elszaggatta, de az ezt kiváltó eszközök, mint például jelzőrakéta, jelző zászlók használatát is lehetetlenné tette. A hírvivők csak nehezen tudtak közlekedni, persze, ha egyáltalán célba értek a tüzérségi tűzben.

„Másnap már korán kezdődött a támadás. Olyan gyorsan jöttek a lövegek, mint ha gépfegyverből szörnák és az állás felett egy 30-50 m. magas átláthatatlan, pillanattig sem tisztuló porfüggöny lebegett, amelyet azelőtt még sohasem láttam.”¹²

Ez volt az orosz főtámadás nyitánya. A védők tüzérségét és a tartalékok feltételezett állását megpróbálták elgázosítani. Mivel gázálcokkal a csapatok el voltak látva, inkább csak kellemetlenséget akartak okozni, mivel gázálcban löveget kezelni, állásba vonulni igen kellemetlen.

10:30-kor az oroszok a tüzet a maximumig fokozták, a jamnicai szakaszon és a stanislau-kaluszi út két oldalán, majd megindult a gyalogság. 11:05 körül a cs. és kir. 65/III. zászlóaljnál, majd a 65/I. zászlóaljnál értek el betörést. Az ezrednek már nem volt tartaléka, hogy a támadókat kivesse az állásokból. Az oroszok megkezdték az állások dél felőli felgöngyölítését. A cs. és kir. 60/IV. zászlóalj tartalékban lévő mintegy két százada ellentámadást intézett a Jamnicánál felbukkant ellenség ellen, de délről átkarolták őket, így az ellentámadásuk kudarcba fulladt. Az orosz tüzérség közben rengeteg gázgránátot lőtt Pawelcére, ami a lőszerellátást komolyan megnehezítette, mivel a lovak nem voltak még gázál-

¹² Réti... 55. old.

arccal ellátva. A Csereszeczenkow völgyében is sikerült a cs. és kir. 5. gyalogezred állásaiba betörni. Az ezred a második állásba vonult vissza. Az ungvári cs. és kir. 66. gyalogezred részei ellentámadást intéztek, de az erős oldalazótűz miatt ez kudarcba fulladt.

Délre elesett a Jutrena Gora gerinc. A gerinc mögött lévő tüzérség is komoly veszélybe került. A cs. és kir. 2/1. lovas ágyúüteget az oroszok legázolták, bár a kezelők szinte végig kitartottak a lövegek mellett, és egyet még sikerült felrobbantaniuk. A támadók a mozdonyállást is lerohanták. A cs. és kir. 2/3. lovasüteget egy kétlöveges szakasza fedezte a többi 4 löveg visszavonását, mely sikeres volt, csak a két löveget kellett felrobbantani. A lövegek hátra vonása a gránátölcsérektől felszabdalt terepen nehézkes volt, ezért mintegy 43 löveg az ellenség kezére került! A gyalogezredek az állásokkal együtt elvesztették az aknavetőiket és a géppuskáik, gyalogsági lövegeik zömét.

12:10-perckor a cs. és kir. 15. gyaloghadosztály parancsnoksága megkapta a jelentést, hogy az ellenség helyenként a második állást is átlépte. A hadosztály eredetileg az erdős terepen futó Dunka-állásban szeretne volna rendezni a meglévő csapatokat, később az állástól keletre lévő területet szemelték ki erre a célra.

„Állandóan erős gépfegyverkattogás mindkét félnél. (Az orosz gépfegyver tompább zaját jól meg lehet különböztetni.) Kérek Sperrfeuer a Lichtblitzel, a rakétával. Egy idő után jön a jelentés: az ellenséget visszavertük. Felettem kering a repülő, lepedőkkel továbbítom a hírt. Hirtelen megfordul, viszi tovább a divízióhoz az örömhírt. De nem sokáig tart. Fél tizenkettőkor eszeveszett lövöldözés. Újból kérek zárótűzet, de semmi válasz. (...) Egyszer csak hozzám rohan Trócsányi zászlós: itt vannak az oroszok. Ő a Baonskommando(zászlóalj parancsnokság) közvetlen közelében el-

helyezett Maschinengewehr-Stützpunkt(géppuska támpont) teljesített szolgálatot. Szólok Strazovec őrnagy úrnak és rohanok a Laufgrabenhoz, amelyik a Baonskommandot az állással összeköti: 2–3 altiszt rohan vissza az első állásból, megfordulnak néha és lönek egyet-egyet vissza. De óriási a túlerő, hátrálni kell. Már bejöttek a Baonskommando udvarára. Az orosz felemeli puskáját, céloz, ösztönszerűen a megmaradt ház falához ugrom, abban a pillanatban elsüvít a sisakom mellett a muszka golyója: nein talált. Strazovec izgalommal az arcában a fedezék előtt áll, az orvosok és a Stab a fedezékükben vannak. Nincs egy pillanat vesztegetni való sem. A fejemmel intek Strazovecnek, hogy gyérünk. Nem mozdul. Szalutálok, odakiáltom, hogy „respekt” és rohanok tovább. Elöttem azonban ég mindenfelé a földön a parázs. Egy pillanatilag megtorpanok, csizmában vagyok. Keresztülrohanok az üszkőn, berohanok a patakba, amelyben alig van víz és meg sem állok a 2. állásig. Csak ott veszem észre, hogy az I. Baon. mögött már rég átlépték az oroszok a Meneckestellungot is és már az amögötti domb tetején járkálnak az első rajvonalak. Mögöttük meg Isten tudja még hány rajvonal, mintha sáskajárás volna. A Meneckestellung és a patak keresztezésénél találok Diez főhadnagyot és Kovács hadnagyot. Állnak a gépfegyverek mellett és nem lönek. Intek nekik, hogy lőjenek, mert nyomomban az orosz. Felemelik a gépfegyver gurtnit és mutatják, hogy üres, kifogyott a munició. Rohanok a gödörhöz, kiátsatom a ládákat, szempillantás alatt sorba begurtniznak és borzasztó golyózápport zúdítanak a sokszoros túlerőben lévő oroszokra, akik állva, piros zászlócskával a kezükben jönnek végeláthatatlan rajokban előre. Az eredmény csodálatos. Eleinte meghajolnak és nyakuk közé húzva fejüket, tovább nyomulnak, később egyre többen lefeküsznek. Gyilkos golyózápport zúdítunk rájuk. Kovács

hadnagy átkiált a patak túlsó oldalára és int a tőlünk halbrechtsben már a domb tetején, mögöttünk 3 kilométerre előre nyomuló Stostruppéra. A harc teljesen kilátástalan, alig vagyunk néhányan. De annyit elértünk, hogy néhány ezer orosz megállni volt kénytelen és ezt az időt felhasználva visszavonulunk, jobban mondva szaladunk.”¹³

A XXVI. hadtest parancsnoka 14:30-ra ellentámadást rendelt el a német 329. és 330. gyalogezredekkel, melyekhez a cs. és kir. 15. hadosztály maradványainak is csatlakoznia kellett. Cél: a Jutrena Gora visszafoglalása. Időközben az északi szomszéd cs. és kir. 2. lovashadosztály állásait is támadás érte, a tábori őrsök bevonultak az első állásba. A miskolci hadosztály arcvonalán történt áttörés miatt a cs. és kir. 2. lovashadosztály az állásait dél felől is zárni kényszerült. Ebben sokat segített, hogy a német 331. gyalogezred is észak felé húzódott vissza.

Az oroszok nem sokkal dél után megállni kényszerültek. Az áttörés nekik sem ment könnyen, zajlott a kötelékek rendezése és az erősítések beérkezése. Ezalatt a cs. és kir. 15. gyaloghadosztály cs. és kir. 60. és 66. gyalogezredeinek maradványai a huciskai út két oldalán gyülekeztek, mintegy 500 ember és 6 géppuska erőben. Tőlük délre a cs. és kir. 5. gyalogezred maradványai (3-4 század) és a német 330. gyalogezred egy gyenge zászlóalj erejű csoportja. A német 329/III. zászlóalj a 384. magassági ponton már a szomszédos cs. és kir. 36. gyaloghadosztályal volt érintkezésben. Dunka településtől északnyugatra a cs. és kir. 65. gyalogezred maradványai próbálták rendezni soraikat, tőlük északra pedig a német 331. gyalogezred zárt a cs. és kir. 2. lovashadosztály felé.

A hadosztályparancsnok 14:40-re rendelte el az ellentámadást a Jutrea Gora visszafoglalására, de előtte az előrenyom-

ulást folytató oroszokat kellett megállítani 17 óra után. Az ellentámadás tüzezségi támogatása is problémákba ütközött. A kiesett 43 löveg iszonyú érvágás volt a hadosztálynak. Pótlásukra a 3. hadsereg is, és a seregcsoport is ütegeket indított útba, de ezek beérkezése, állásba vonulása csak másnapra volt várható. Problémás volt a megmaradt ütegek helyzete is. Új tüzelőállások elfoglalása, megfigyelők, hírközlés kiépítése, lőszerutánpótlás biztosítása... Az északi szomszéd ütegei azonban segítettek, ameddig tudtak.

8. ábra Tüzelőállás kiépítése egy gránátok szaggatta erdőben

Az ellentámadás végül 19:45-kor indult meg. Az északi csoport jól haladt a Pawelcze völgyéig, sőt! A Jutrea Gora déli lejtőjére is sikerült felkapaszkodni, de az orosz túlerő érvényesült, az északi szárnyat átkarolták és helyenként a Dunka-állást is elérték az oroszok. A csoport kénytelen volt visszavonulni a Dunka-állásba, ahol még éjfélig harc volt a beszivárgott ellenséggel. A déli csoport Huciska térségében ennyit sem ért el. Őket a megmaradt hadosztálytüzérségnek kellett volna támogatnia, de az ütegek zömének erdőben kellett állást foglalnia. A tereprendezés rengeteg időt vett igénybe és az ellentámadás kezdetére több üteg nem készült el. Az ellentámadás kudarcba fulladt

¹³ Réti...55-56.old.

és a délről szomszédos zágrábi cs. és kir. 36 gyaloghadosztály állásait is vissza kellett venni. A nap végére a területvesztés 15 km szélességen 7 km volt.

Az éjszaka az új állásokban ismét nyugtalanul telt. Állandó tűzrajtaütések, vállalkozások tették lehetetlenné a pihenést.

Július 9-én nagy orosz csapattömegek előremozgását észlelték. 14:30 után megkezdődött az újabb orosz támadás, ezt a tüzéség hatékony közreműködésével sikerült visszaverni. A Ploski-magaslaton a németek állásába sikerült betörniük, itt a hadosztály rohamzászlóalja a németekkel közösen ellentámadásra indult, de a túlerő megállította őket.

A cs. és kir. 15. gyaloghadosztály július 9-én délután már csak 800 főnyi harcossal és 8 géppuskával rendelkezett. A délután folyamán elrendelték a harmadik állásba, Kalusz előterébe való visszavonulást. A művelet július 9-én este indult meg és a XXVI. és a XIII. hadtestet érintette. A csapatok felderítőket, utóvédeket hagytak az eredeti állásokban. Az oroszok nem zavarták a visszavonulást, ez szinte mindenütt rendben ment végbe. A másnap az állásokba való berendezkedéssel, az oroszoknak pedig a felzárkózással telt. A fenyegető helyzetben a 3. hadsereg parancsnokságát is hátrább kellett helyezni Belochovóba.¹⁴

Július 11-én lángoltak fel újra a harcok. A 454. orosz gyalogezred a Kalusz környéki települések összefüggő házsorai között észrevétlenül megközelítette a védőket és meglepetésszerű támadást indított, ami sikerrel járt. A német 330. és a cs. és kir. 5. gyalogezred maradványait az állásokból kivetették és betörték Kaluszba, elfoglalta a vasútállomást és a környező üzemet. A támogató két üteg lövegei is a támadók kezére kerültek. Az állásból kivert csapa-

tok megkíséreltek egy ellentámadást, ami sikeresen betört Kaluszra, de támogatás híján vissza kellett vonulniuk. Az előretörést az oroszok folytatták nyugati és északnyugati irányba. Ezek feltartóztatására három csoport alakult. Az egyik a pécsi cs. és kir. 52. gyalogezred két zászlóaljából és a cs. és kir. 15. gyaloghadosztályhoz befutott 840 fős menetalkulatóból állt, valamint a cs. és kir. 5. gyalogezred roncsaiból. A m. kir. 42. honvédhadosztálytól 920, a cs. és kir. 2. lovashadosztálytól mintegy 843 főt vontak ki az arcvonalból és küldték a miskolci hadosztály arcvonalára. Több nélkülözhető üteg is útnak indult. Az északi csoporttól az oroszok még megpróbálták a Kopamka-magaslatot elragadni, de a támadás a zárótűzben kifulladt.

Július 11-én késő délután az uralkodó felmentette Tersztyánszky Károly vezérezerdest a 3. hadsereg parancsnoki posztjáról és rendelkezési állományba helyezték. Utódja Karl Kritek gyalogsági tábornok lett.

Július 13-án az oroszok egy utolsó kísérletet tettek, megrohanták a 2. lovas, az 5. és a 42. hadosztályok állásait, de mindenütt visszaverték őket. Az arcvonal mögé ekkor már jelentős tartalékok kerültek: egy bajor lovashadosztály, és a m. kir. 20. honvédhadosztály. A cs. és kir. 15. gyaloghadosztály pedig a cs. és kir. 16. gyalog- és a m. kir. 37. honvédhadosztály váltotta fel, német csapatokkal megerősítve.

Az oroszok helyzete sem volt irigylésre méltó. Egy mély betörést értek el Kalusz irányába, mintegy 5 hadosztályt bevetve, de komoly veszteségeket szenvedtek. Július 16-án az oroszok hátában megáradt a Lomnica-patak, és riasztó hírek érkeztek a hátsországból is. Kornilov tábornok ekkor elrendelte a visszavonulást. Néhány nap múlva megindult a német Déli Hadsereg támadása, egészen Tarnopolig nyomultak előre, visszavéve mindent, amit a Monarchia 1914 óta elvesztett.

¹⁴ A magyar tüzér... 211.old.

9. ábra A visszafoglalt Stanislau 1917

Eredmények

A Kerenszkij-offenzíva és a stanislaui csata általában 2-3 mondatot kap az első világháborúval foglalkozó könyvekben. A szakirodalom az offenzíva veszteségeit is csak elnagyolta, 60 ezer orosz, 30 ezer osztrák-magyar-német-török elesettet, sebesültet és foglyot adnak meg. Maguk az 1917-es nyári csaták azonban nagyobb jelentőségűek voltak, mint 2-3 mondat.

Oroszország a forradalmi erőket akarta leszerelni egy győzelemmel – sikertelenül. A magas veszteségek és az átütő eredmény hiánya tovább fokozta a békevágyat és szembe fordította a szovjeteket az ideiglenes kormányral. Stanislaunál Kornijlov tábornok demonstrálni akarta, hogy az orosz cári haderő még nem fogatlan oroszlán. Ez sikerült is. 5 hadosztálynyi erővel többet ért el, mint a főirányban ennek a többszöröse. A csata után a központi hatalmak mélyen benyomultak orosz területre, helyenként akár 240 km-t is haladtak keleti irányba. Oroszországban végkép elszabadultak az indulatok. Novemberben a bolsevikok átvették a hatalmat és megkezdődtek a béketerálgyalások a központi hatalmakkal.

A csatát a Monarchia is vereségként értékelte.¹⁵ A vezéráldozat Tersztyánszky Károly

vezérezredes volt. Tersztyánszky leveleiben a csapatokra hártotta a felelősséget, nem ismerve fel, hogy a háború harmadik évében a harci szellem már nem lobogott úgy, mint 1914 augusztusában. Pro és kontra számos vád hangzott el a vezérezredes felé, melyek közül több csak spekuláció. Például: később indultak meg a tartalékok, nem ismerte fel a támadás helyét. Tersztyánszky védelmére legyen mondván, ez csak részben igaz. Hisz épp ő utasította a miskolci hadosztályt, hogy korrigálja jamnicai állásait. Igaz, hogy a Tersztyánszky-állás munkaerőhiány miatt nem készült el időben. A hadsereg műszaki főnöke a Jutrea Gora visszafoglalása után megállapította, hogy az itteni állásokon nem látszott a harcok nyoma, tehát a csapatok harc nélkül ürítették ki. Ez valószínűleg igaz, mivel a csapatok, akik kiszorultak az első állásból, komoly személyi veszteséget szenvedtek, nehézfegyvereik zöme is elpusztult. Az itteni állás nem volt kiépítve, és a visszahúzódnak sem egyszerre történt, előfordulhatott, hogy az állásba már orosz előőrsök érkeztek, ezért csökkent létszámmal meg sem kísérelték a védelmet. Tersztyánszky hibája, hogy, mint hadseregpáncsnok nem erőltette jobban az állás mihamarabbi kiépítését.

A tartalékok kérdése is problémás. A német 83. gyaloghadosztály zászlóaljait a seeregcsoporthoz tartalékból részenként vetették be és nem csak Stanislaunál. A cs. és kir. 16. gyaloghadosztály kivérzett alakulataival sem lehetett sokkal többet kezdeni. Maga Tersztyánszky a németek rosszindulatának tartja a leváltását.

Nem árt megvizsgálni magát a vereség kérdését. A stanislaui csatát az AOK egyértelműen vereségként értékelte. Az első világháború csatáiban sokszor nagyon nehéz győztest és vesztest hirdetni, mert a győztesek, ha nyertek néhány kilométert is, komoly veszteségeket szenvedtek. Stratégiai célokat nagyon ritkán sikerült elfoglalni. A csaták általában a két fél kimerülésével végződtek. Ugyanilyen

¹⁵ Manfred Rauchensteiner: Az első világháború és a Habsburg Monarchia bukása, Zrínyi kiadó, Budapest, 2017, 619. old.

nehéz győztest és vesztest kiállítani Stanislaw esetében is. Igaz, hogy az oroszok első világháborús mércével komoly betörést értek el, de semmilyen stratégiai célt nem sikerült elfoglalniuk. Ellenben a haderő kivérzett és a kormány népszerűsége a porba hullt.

A Monarchia esetében kicsit más a helyzet. A csapatok amíg tudtak, állták a sarat, de a súlyos veszteségek és a felesleges elmentadások miatt már csak az erősítések beérkezése után tudták stabilizálni az arcvonalat. Nem elhallgatható tény, hogy közben hatalmas veszteséget okoztak a támadóknak! A beérkező német erősítések amennyire segítséget jelentettek, morálisan annyira károsak is voltak. Somogyvári Gyula a Virágzik a Mandulafa című művében keserűen ír róla, hogy súlyos veszteségek árán megállítják a támadókat, majd a terepszakaszt átveszi a német erősítés és a sajtó leközi, hogy a birodalmi német csapatok súlyos harcokban megállították az orosz előretörést. Talán ekkor alakult ki a német katona legyőzhetetlenségének hamis mítosza is, ami a második világháború során komolyan befolyásolta az akkori Magyar Királyi Honvédség több tisztjét, sokszor negatív irányba terelve őket. Pedig mindez hamis kép. Napokig a felső-magyarországi bakák állták a harc súlyát és okoztak komoly veszteséget a támadóknak, Kalusznál pedig pont a német ezrednél tudtak betörni az oroszok az állásokba. Mindent egybe vetve a Monarchia tekintélye tovább gyengült a németekkel szemben, és a növekvő veszteségek egyre inkább a belpolitikai válság felé sodorták Bécsét és Budapestet.

A nyugati frontot szemlélve láthatjuk, hogy a stanislawihoz hasonló csatákat a németek is vívtak nyugaton. 1917 áprilisában a Vimy-gerinc elvesztése, vagy nyáron a Messines-gerinc elfoglalása hasonló csaták voltak. Véresek és minimális eredménnyel zárultak. Utólag lehet keresni némi vigaszt, hogy a németeknek okozott veszteség meny-

nyiben sietette az összeomlást, de ez is csak nagyon közvetett eredmény.

A Monarchia közvéleménye 1917 nyarára már befásult a háborúba. A nagy csatákról szóló hírek már nem keletről, hanem az Isonzó vidékéről jöttek, ahol egyre nagyobb erővel csaptak össze a dunai birodalom és az Olasz Királyság katonái.

A cs. és kir. 15. gyaloghadosztály számára a háború nem fejeződött be. A Höfer jelentés kiemelte a cs. és kir. 65. gyalogezred július 7-i harcait, melyhez gratulált a miskolci m. kir. 10. honvéd gyalogezred, a német 65. tartalék gyalogezred és Miskolc város vezetése. A hadosztály ezredei július végén már úton voltak Erdélybe, ahol július 28-án állásba is vonultak a Tölgyesi-szorostól északra a Sacca-völgyben. Augusztus 1. és 3-a között újra fellángoltak a harcok, ekkor a miskolci 65-ös Ludwig-bakák elfoglalták az 1596 m magas Pietra Arsa hegyet. 1917. november 17-én vívták az orosz haderő ellen az utolsó harcukat, ekkor esett el Molnár István közkatona, az utolsó, ki harcban veszítette életét. A miskolci közös hadseregbeli katonákat arcucsapásként érte a hír, hogy a miskolci városvezetés a román fronton meglátogatta a m. kir. 10. honvéd gyalogezredet és a március 8-i magyarósi rohamuk emlékére ércművet adományozott. A honvédektől nem messze küzdő cs. és kir. 15. gyaloghadosztálynál, illetve annak miskolci cs. és kir. 65. gyalogezredénél nem tették tiszteletüket a városatyák.

Az 1918-as átszervezés a hadosztály ezredeit is érintette. Több zászlóaljat elvezényeltek és az egykori önálló zászlóaljakkal együtt új gyalogezredek szerveztek belőlük. Az átszámozott zászlóaljak helyére újonnan felállított, illetve más kötelékből átvezényelt és átszámozott zászlóaljak kerültek. 1918-ban a hadosztály a megszállt Bessarábiában látott el megszálló feladatokat, a cs. és kir. 5. gyalogezred a cs. és kir. 1. gyaloghadosztály kötelékében a nyugati frontra került, ahol súlyos harcokban vett részt. A hadosztálynak a

megszálló feladatok ellátására kisebb tüzérség is megfelelt, ezért a cs. és kir. 15. tábori tüzérdandárt az olasz hadszíntérre vezényelték a cs. és kir. 5. gyaloghadosztály megerősítésére. A cs. és kir. 5. gyaloghadosztály a 11. hadsereg tartalékában volt és tüzérdandárt a háború vége Levicóban érte. A gyalogezredek a Károlyi féle Magyar Népköztársaság is megtartotta, a tanácsköztársaság 1919-ben pedig dandárrá nevezte át őket.

A háború és a trianoni katasztrófa után a cs. és kir. 15. gyaloghadosztály legtöbb katonája a határon túlrakadt. Miskolcon a „tízeshonvéd” kultusz mellett csak a volt kassai cs. és kir. 34. gyalogezred veteránjai voltak aktívak. Mind a két ezred ezredkönyve el is készült. A 65-ösök laktanyája, a Rudolf-laktanya lett az új miskolci gyalogezred laktanyája és a laktanyakapu előtt állították fel a m. kir. 10. honvéd gyalogezred éreszobrát is 1927-ben. A 65-ös Ludwig-bakák emlékműve később készült el, 1932-ben, néhány méterre a 10-es honvéd szobor mellett állították fel. Ma a honvédek szobra egykori laktanyájukkal szemben áll a Herman Ottó Gimnáziummal szemben, míg a 65-ösöké a Hősök temetőjében található.

Egerben a régi cs. és kir. 60. gyalogezred emlékműve ma is látható, nem messze a bazilikától.

A tüzekek a maguk szerény módján szintén megemlékeztek az első világháborús hőseikről. A miskolci tüzérlaktanya falán helyeztek el emléktáblát a régi cs. és kir. 17. tábori ágyúszerekek és a cs. és kir. 6. lovas tüzérsztyály emlékére. Az emléktábla újra helyén van, csak az egykori laktanya és környezete vált méltatlanná egykori hőseihez.

cs. és kir. 65. Ludwig gyalogezred világháborús emlékalbuma kiadóhivatala, Miskolc, 1938.

Pollmann Ferenc: Balszerencse, semmi más? – Tersztyánszky Károly cs. és kir. vezérezredes élete és pályafutása, Balassi kiadó, Budapest, 2003.

Manfried Rauchensteiner: Az első világháború és a Habsburg Monarchia bukása, Zrínyi kiadó, Budapest, 2017

Glaise von Horstenau, Edmund: Österreich-Ungarn letzter Krieg, 1914-18, VI. rész, Verlag der Militarwissenschaftlichen Mitteilunkeg, Bécs, 1936.

1. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, Pk3694_15_016
Letöltés: 2018. július 24. 10: 02
2. kép magánarchivum
3. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, WK1/ALB068/19735
Letöltés: 2018. július 24. 10: 12
4. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, WK1/ALB068/19736
Letöltés: 2018. július 24. 10: 18
5. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, WK1/ALB068/19740
Letöltés: 2018. július 24. 10: 26
6. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, WK1/ALB068/19739
Letöltés: 2018. július 24. 09: 44
7. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, WK1/ALB068/19738
Letöltés: 2018. július 24. 10: 35
8. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, Pk3694_15_064
Letöltés: 2018. július 24. 10: 42
9. kép bildarchivaustria.at, Kriegspressequartier Alben 1914 - 1918, WK1/ALB105/32224
Letöltés: 2018. július 24. 10: 55

FELHASZNÁLT IRODALOM

- vitéz Felszeghy Ferenc – Reé László szerk.: A magyar tüzér, Bp., Reé László Kiadó
- Réti Béla: A volt cs. és kir. Lajos Győző Főherceg 65. gyalogezred világháborús albuma, A volt